

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

Kitap İncelemesi: Leyla Bektaş Ata'nın “Limontepe’de Yaşamak Büyüme Beklemek: Kentsel Dönüşüm Öncesi Bir Mahalle Anlatısı” Başlıklı Çalışması

 Tuğba Tuncer Tiryaki

Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı'nda hazırlanmış olan ve İlhan Tekeli Şehircilik Kültürü Vakfı'nın 2019 İlhan Tekeli Doktora Tez Ödülü'ne sahip “Kentsel Dönüşümün Eşiğinde Ev, Mahalle ve Kent Deneyimi: Limontepe Örneği” başlıklı doktora tezinin kitaplaştırılmış hâlidir. 2021 yılında İdealkent Yayınları tarafından kitap olarak yayımlanmış ve aynı yıl Zeytinburnu Belediyesi Kent Çalışmaları Ödülleri kapsamında Kitap kategorisinde ödüle layık görülmüştür.

Kitap, giriş bölümünden sonra dört bölümden oluşmaktadır: *Sahanın Bilgisi; Gecekonuda Yaşarken: Göçmen, Sakin, Yolcu; Mekân Deneyimi: Aidiyet, Sahiplik, Normallik ve Mekân ve Öznellik Halleri: Dönüşüm, Geçicilik, Yoksulluk*. Giriş bölümünde ifade edildiği üzere bu kitap, “hayat anlatıları yoluyla inşa edilmeye çalışılan” (s. 15), “bir dönem yazarın da ailesi ile yaşadığı bir mahallenin hikayesi”dir (s. 15) ve amacı “mevcut kent politikaları (bu) mahalleyi ortadan kaldırmadan, bizi biz yapan anlamların temellendiği, hatıraların zemin bulduğu sokakları, bahçeleri, balkonları, köşe başlarını yerinden etmeden hemen önce tarihe not düşme(k)”tir (s. 33).

Yazar, çalışma sahası olarak İzmir'in Limontepe¹ semtini seçtiğinde, bunu öğrenenler tarafından bu semtin korkulacak, girmek için cesaret gerektirecek, tehlikeli bir yer olarak yaftalandığını aktarır. Ancak yazar, bu tepkilerle karşılaşmadan önce burada yaşama deneyimine sahip olmanın -aslında yoksul bir mahallede

yaşamış olmanın- vermiş olduğu bilgiyle mahalleyi hiç böyle değerlendirmedeğini belirtir. Limontepe sakinleri “mahalle sınırlarında sosyalleşebilen, büyük kentte yaşamının kültürel ve sosyal olanaklarından neredeyse hiç yararlanamayan (özellikle mahallenin kurucusu birinci kuşak)” (s. 17) ve kentin dışına itilen bir kesimdir. Mahalle sakinlerine göre “İzmir’de orta ve orta üst sınıfların ikamet ettikleri bölgelerde de” (s. 19) uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı yapılırken, bu durum sadece Limontepe’ye özgü bir durummuş gibi gösterilir. Mahallenin “adı çıkmıştır” (s. 19). Bu noktada yazar Cresswell’in (1998, s. 156) kent mekânını bütüncül bir şekilde ele almak için üzerinde durduğu; konum (*location*), muhit (*locale*) ve mekânın duygusu (*sense of place*) özellikleri kapsamında Limontepe’yi değerlendirir: Limontepe’nin nesnel bir nitelik gösteren *konumu* onun diğer yerlere olan uzaklığını, hangi ulaşım araçlarıyla kaç saatte buraya ulaşabileceği verisini verir. Ancak Limontepe’nin konumu tek başına “bir taksinin geceleyin Limontepe’ye gelmek istemeyişini ya da daha yüksek ücret talep etme gereğini açıklamaz” (s. 20). *Muhit* ise toplumsal yapıdaki sınıf, din, ırk gibi bileşenler üzerine inşa edilir ve örneğin “Limontepe’nin (eğer öyleyse) neden korkulması bir bölge olduğunu tarif eder” (s. 20). Mekânın daha öznel boyutunu ifade eden *mekânın duygusu* da Limontepe’de yaşama hissini, buradaki gündelik hayatta üretilen anlamları anlamamıza yardımcı olur. Bu çalışma kapsamında da “bu anlamı ve yarattığı duyguyu anlamak, ... Limontepe’yi anlamak ve tanımak için” (s. 21) oldukça kritiktir.

¹ Aslında çalışmada iki mahalle ele alınmaktadır: Kitapta aşağı mahalle olarak bahsedilen Salih Omurtak Mahallesi ve yukarı mahalle olarak bahsedilen Limontepe Mahallesi. Yazarın bu iki mahalleyi seçme gerekçeleri; iki mahallenin topografik yapısındaki keskin fark, aşağı mahalledekilerin çeşitli ihtiyaçları için genel olarak yukarı mahalleyi kullanması ve yazarın çocukluğunun aşağı mahallede geçmesi şeklinde sıralanmaktadır (s. 38). Bu yazıda, kitap içerisinde bu iki mahalle arasındaki farklara vurgu yapıldığı kadıyla yer verilmiştir.

Geliş tarihi: 06.03.2022 Kabul tarihi: 31.03.2022

Online yayımlanma tarihi: 09.05.2022

İletişim: Tuğba Tuncer Tiryaki

e-posta: tubatuncer93@gmail.com

Mahallenin bilinmeye başlaması kentsel dönüşüme konu olmasıyla başlamıştır. Mahallenin kurulduğu dönemde *konumu* kent çepi olarak değerlendirilebilecekken, kentte yaşanan gelişmelerle beraber kentin merkezi bölümünde kalmıştır. Yazar bu noktada “*sabit tarif edilen konumun, kent politikalarını biçimlendiren diğer değişkenlere bağlı olarak zaman içerisinde hareketlilik kazanabileceğini*” hatırlatır (s. 22).

Kitabın en dikkat çekici özelliği olan araştırma metodolojisi, yazarın da dediği gibi “... *bu araştırmayı baştan sona kurgulayan ve konumlandırın (bir) yapıya sahip*”tir (s. 25). Araştırmanın merkezinde oto-etnografi yöntemi yer alırken (yazar bu mahallede 15 yıl yaşamıştır), yazarın araştırma içerisindeki konumu ise feminist metodolojiden beslenir. Yazar, “*hijyenik araştırma*” tekniklerini bir kenara iterek refleksif bir bakış açısıyla, araştırmacı-görüşmeci arasındaki hiyerarşiyi kırarak, kendi görüşlerini, endişelerini ve deneyimlerini de çalışmaya yansıtır. Hayat anlatılarının² doğrudan alıntılı olduğu kitapta, Limonpepe’deki gündelik hayat pratikleri yine Limonpepelilerin kendi ağzlarından aktarılır.

Yazının metodolojisine ilişkin daha ayrıntılı bilgi edindiğimiz kitabın birinci bölümü, “*Sahanın Bilgisi*”; çoğu sosyal bilimcinin çalışmasında deneyimlemiş olduğu ya da deneyimleme ihtimali yüksek olan birçok vakayı, çeşitli gerilimleri, bu gerilimlerden kaçınma yollarını ve araştırmacının görüşme sürecinde değişen duygu durumunu ortaya koyuyor. Bu nedenle bu bölümün sosyal bilimciler açısından çeşitli ipuçları içerdiği söylenebilir. Örneğin yazar deneyimlediği -ve diğer sosyal bilimcilerin de karşılaştıkları- saha öncesi yaşanan gerginliği şöyle ifade ediyor:

“... *Sahaya gitmeden önce görüşmelere başlamaya bir hayli istekli olsam da İzmir’deyken sahada olmaktan korkar hale geldiğimi ve kendimi geri çekme eğiliminde olduğumu fark ettim. Sahada bulunmayı ertelediğim yaklaşık bir hafta boyunca, bu durumu da sorunsallaştırmak üzere Saha Notları adlı bir blog açarak, saha korkusu olarak adlandırdığım hislerimi tarif etmeye ve anlamaya çalıştım*” (s. 47).

Yazar bu “*saha korkusunun*” ardında yatabilecek iki nedenden bahsediyor: İlki, mahalle ve mahalleliyle uzun bir zaman sonra farklı bir sınıfa ve yaşam biçimine sahip olarak yeniden karşılaşmanın vermiş olduğu gerginlik. İkincisi ise kişisel geçmişine dönük ayrıntılı bir bakış ile hatırlayabileceklerinden tedirgin olma hâli. Oto-etnografide ya da tanıdıklar ile görüşme yapılan araştırmalarda karşılaşılan zorlukları ise şöyle sıralıyor: Görüşme ve sohbet arasındaki çizginin birbirine girme ihtimali ve sohbetlerin araştırmadaki yerinin sorgulanması. Tanınan insanların, tanıdığı zamandaki hassasiyetlerini bilme durumu, o hassasiyetlerin hâlen devam edeceğini düşünmeye yol açarken; bu durum çeşitli soru-

ları sorma konusunda çekingenliğe neden olmakta ve araştırmacı üzerinde “*gereksiz olabilecek*” bir endişe hâli yaratmaktadır.

Görüşme tekniğinin temel bileşenlerinden biri, görüşülen kişinin anlattıklarına müdahale etmemek ve görüşlerini yönlendirmemeye çalışmaktır. Yazar bunun farkındadır, ancak “*aldığı bazı yanıtlara tepkisiz kalamamıştır*” (s. 54). Bu durumu şöyle açıklar: “*Kadınların, tanımadıkları kadınlar hakkında sarf ettiği eril sözleri kabul edemedim ve kendimi, ezbere geliştirilen bu tür tutumların ardını sorgularken buldum*” (s. 54). Yazar bu görüşmeden sonra böylesi bir pozisyona geçmesinin araştırmacı kimliğine verebileceği zararı düşünerek, sahayla arasına mesafe koyma kararı verir.

Sahada “*araştırmacının pozisyonu*” ile bağlantılı karşılaştığı bir başka durum ise bir yıldır evli bir kadın olarak araştırmaya devam ettiği süreçte kendisine karşı gösterilen tutum değişikliğidir. Genellikle görüşmeleri ayarlayan kaynak kişiler, bir an önce araştırmayı bitirip eşinin yanına dönmesi için “*baskı*” yapmakta, bu yüzden -bir görüşme için uzun vakitler gerektiği hesaba katılmadan- yazarı aynı gün içerisinde birden fazla kişiyle görüşme yapmaya “*sürüklemekte*” ve yazarın fiziksel olarak da yorgun düşmesine neden olmaktadır. Evlilik üzerinden değişen bu yaklaşım yazar tarafından şöyle yorumlanır: “... *ait olduğum yerin neresi olduğunun başkaları tarafından belirlendiği bir düzlemde, ... toplumsal cinsiyet sınırlarına takılma, bir mekânın içinde(n) – dışında(n) olma halimi süregelen biçimde sorunsallaştırdı*” (s. 58). Evlilik konusunu hamileliğe (anneliğe) ilişkin sorular, görüşler ve tavsiyeler izlerken, yazar için yeni bir gerilim noktası yaratılmış olur: “*Bebek var mı sorusu, mahalleli kadınlardan sıklıkla duyduğum ve bir süre sonra yanıt vermekten bunaldığım bir soru haline geldi*” (s. 60).

Yazar, çalışmasında sadece görüşmecilerin söylemleriyle yetinmeyip sahada yaşadığı deneyimleri de aktarmıştır. Böylece okuyuculara, anlatıların arka planını oluşturan davranış kalıplarını, düşünce yapılarını ve Limonpepe’nin gündelik hayatında üretilen anlamların kaynaklarını daha iyi analiz etme imkânı vermiştir. Aynı zamanda, çalışmanın sadece belirli bir bağlam içerisindeki hayat anlatılarıyla sınırlı kalmaması, yazarın sahada feminist bakış açısıyla olayları yorumlayan bir kadın araştırmacı olarak yaşadıklarını ve nitel bir araştırma yürütmenin inceliklerini anlattığı araştırma notları da büyük önem taşımaktadır.

Yapılan görüşmelerde kadınların ve erkeklerin farklı konular üzerinde durma eğilimleri gösterdikleri de görülmektedir. Erkekler; çocukluk, evlilik, göçün ilk zamanları gibi geçmişe yönelik konular hakkında ayrıntılı konuşmaktan kaçınırken, daha çok günümüz ve günümüzü ilgilendiren (kentsel dönüşüm gibi) konular hakkında sayısal ve tarihsel verilere dayalı konuşma eğilimi gösterirler. Kadınların anlatılarında ise geçmişe yöne-

² Kitap, İzmir’in Limonpepe Mahallesi’ne ilk yerleşenleri ifade eden birinci kuşak ve daha sonraki yerleşimcileri ya da birinci kuşağın çocuklarını ifade eden ikinci kuşak görüşmecilerle yapılan görüşmelere dayalıdır. Kitap kapsamında birinci kuşaktan 43–65 yaş arası 14 kadın ve 45–67 yaş arası 12 erkek ile; ikinci kuşaktan 18–41 yaş arası 8 kadın ve 28–40 yaş arası 8 erkek ile görüşmeler yapılmıştır. Kitabın ek kısmında birinci kuşak görüşmecilere ilişkin; aşağı-yukarı mahallede yaşamaları, yaşları, doğum yerleri, eğitimleri, evlenme şekilleri, göç gerekçeleri, SGK/çalışma/emeklilik durumları ve tapularının olup olmadığına ilişkin tablolar sunulmuştur. İkinci kuşak görüşmecilere ilişkin de; aşağı-yukarı mahallede yaşamaları, yaşları, doğum yerleri, eğitimleri, medeni durumları, meslekleri ve yaşadıkları ev tabloları yer almaktadır.

lik anılar detaylı olarak yer bulur. Ayrıca birinci kuşak görüşmecilerle yapılan görüşmeler, yalnızca yazar ve görüşmeciler arasında gerçekleşmez; her zaman başka birileri daha (yazarın annesi, amcası ya da kahvehane sakinleri gibi) görüşme ortamında bulunur. Bu durum yazarı, görüşmecilerin “diğer dinleyicileri hesaba katarak hayat hikayelerini yeniden yazma” ihtimalini göz önünde bulundurmaya iter (s. 67). Diğer yandan görüşmelerde görüşmeci dışındaki kişilerin de yer alması, görüşmeleri “bir tür odak grup görüşmesi”ne (s. 123) dönüştürür.

Kitabın ikinci bölümü ise yazarın mahalleli üzerinden yaptığı “göçmen, sakin, yolcu” kavramsallaştırmasını odağına almaktadır. Bu bölümü yazar şöyle özetler: “... dönüşüm coğrafyasında yaşamları sebebiyle süregelen göçmen olarak nitelendirdiğim faillelerin göç basamakları üzerinde duruyorum” (s. 63). İlk aşama olan **köylüden göçmene** geçişin toplumsal cinsiyeti merkeze alan bir bakış açısıyla anlatıldığı bölümde; özellikle göç edilen kırsal yerleşmedeki geniş aile yapısı, kadınların erken yaşta eğitim hayatlarının yarıda bırakılarak evlendirilmeleri, kadınların çocuk yaştan itibaren üzerlerindeki iş baskısı, tarımsal üretimin çıktılarının ve dağıtım ilişkilerinin yetersizliği, sosyal güvenceden yoksunluk konuları ele alınarak göçün nedenleri açıklanır. Dikkat çeken noktalardan biri, kadınların göç etme ve göç edilecek kent konusunda “edilgen bir pozisyonda” kalarak, erkekleri “mecburi takibe sürüklenmeleri”dir (s. 68). Kente göçle birlikte hem kadınların hem erkeklerin o güne kadar öğrenmiş oldukları yaşam pratikleri, kent mekânında işlevsiz kalır (s. 69). Kent hayatına dair yaşam kalitesinin yüksekliğine ilişkin beklentiler ise Limontepe’yle karşılaşılması ile hayal kırıklığına dönüşür. Yine de Limontepe’nin çeşitli olumsuz özelliklerine karşın bağımsız bir hayat kurma imkânı göçmenler için bir umut kaynağı hâline gelir. **Göçmenden sakine** dönüşülen sürecin ilk basamağı ise ilk etapta oda oda inşa edilen gecekondulardır. Bu dönemde sakinler tarafından devletle pazarlık ve anlaşma yapma, yıkım tehdidi altında yaşama, ilgili otoritelere rüşvet verme, zamanla gecekonduya yapılan yeni eklemelerle yaşam alanını geliştirme/genişletme gibi yeni pratikler deneyimlenir. Mahalledeki bazı gecekonduların aldıkları tapular ise yıkım korkusunu ortadan kaldırırken diğer yandan mahalleye olan aidiyeti de artırır. Bunu gecekondulardaki kat artışı ve “sınıfsal hareketlilik imkânı” takip eder (s. 92). **Sakinden yolcuya** geçiş ise mahallenin kentsel dönüşüme konu olmasıyla ilişkilendirilir. Kentsel dönüşüme ilişkin söylentiler mahallede belirsizlik ortamı yaratarak, mahalle sakinlerinin konutlarına yatırım yapmalarının önüne geçer. Bir kısım mahalle sakinin kentsel dönüşüme yönelik temel endişesi komşuluk ilişkilerini ve alışkın oldukları çevreyi kaybetmektir. Bir kısım mahalle sakini ise geçmiş dönemde yaşadıkları yıkım tehdidinin de etkisiyle yasal statüsü belli olan bir yerde yaşama, çeşitli kentsel hizmetlerden tam olarak yararlanma ve temiz bir çevrede yaşama beklentileri ile dönüşüme olumlu yaklaşmaktadır. Genel olarak kentsel dönüşüm sürecinin takipçisi ise birinci kuşak erkeklerdir. İkinci kuşakta kentsel dönüşüme ilişkin beklentiler farklılaşmakla beraber genel eğilim “yolcu” olarak mahallenin dışına yerleşme üzerinedir.

Kitabın üçüncü bölümünde yazar, “failin özneliğini kurması”nda (s. 105) büyük önem taşıyan, gündelik pratiklere yön veren mekân tasarımı ve mekânın kullanımını inceleyebilmek için merceği daha da yakınlaştırarak mahalledeki sokak kullanımına, evlerin durumuna, hatta odaların taşıdıkları anlamlara eğilir. Bu anlamlandırma, mekân olgusunun içerisinde barındırdığı toplumsal cinsiyet pratikleri temel alınarak “kendine ait odadan kente hareketlilik kazanma” (s. 107) sürecinde belirleyici olan toplumsal ilişkilerin özellikle ikinci kuşak kadınlar üzerindeki etkisi üzerinden ele alınmaktadır. İlk kuşak kadınlar için kendine ait ev, eşleri ile emek harcıyarak inşa ettikleri ve bir önceki nesilden (kayınvalide-kayınbaba evinden) ayrılmayla ilk defa kendilerine ait özgürlük alanı olarak büyük önem taşımaktadır. İlk kuşak erkekler için ise bu evler, değişim değerleri ile ön plana çıkmakta ve devlet-piyasa ile kuracakları ilişkide bir pazarlık nesnesine dönüşmektedir. İkinci kuşak kadınlar ise çocukluk dönemlerinde bu evlerde “kendilerine ait bir odaları”nın olmamasını sorunsallaştırır. Buna karşın ikinci kuşak erkekler, kendilerine ait bir odanın olmamasını önemsemez ve bu kişiye özel odanın erkekler için bir gereklilik olmadığını, ancak kadınların buna ihtiyacı olduğunu belirtir (s. 112–113). “İkinci nesil erkeklerin mekânla geliştirdikleri aidiyet ilişkisinde öncelik, diğerlerinden farklı olarak evin dışıyla” (s. 114) geliştirdikleri bağlardır.

Limontepe’deki evlerde dikkat çeken bir diğer mekânsal kullanım biçimi ise zamanla konut içerisine dâhil edilen, başlarda seyyar olarak kullanılabilen mutfaktır. Mutfakların evin en az ışık alan yerine, antreye ve oldukça sınırlı bir alana kurulduğunu belirten yazar, bu noktada 1950’lerde orta sınıflar için apartmanlaşmanın hız kazandığı dönemlerde müteahhitlerin de karanlık, küçük, apartman boşluğuna bakacak şekilde konumlandığı mutfaklar ile benzerliğine dikkat çeker. Günümüzde orta-üst sınıf kadınlar için sosyalleşilebilen bir alana da dönüşen büyük ve aydınlık mutfaklar, Limontepeli kadınlar için aynı anlamı taşıyamamakta ve evin görece en az kullanılan mekânlarından biri olarak kalmaktadır.

Mahalledeki sokak kullanımında ise sokakların *kamusal kullanımını* sınırlandıran bir *mahalle baskısının* varlığından bahsetmek mümkündür. Özellikle ikinci kuşak kadınlar üzerinde, birinci kuşak yerleşimcilerin geliştirdikleri gözetim mekanizması yazar tarafından “komşuluğun akrabalasma” olarak kavramsallaştırılarak şöyle açıklanır: “Bu durum ailenin sınırlarını esnetip genişletir ve mahalle sakinlerini de ailenin doğal bir ferdi kabul eder” (s. 125). Bu durum kent olgusunun içerisinde barındırdığı kamusal mekânlarda kişilerin anonimleşmesi özelliğini ortadan kaldırarak sokağı; “hane içine nazaran üzerine düşen gözlerin niceliksel artışı dolayısıyla hal ve hareketlere daha fazla dikkat edilen bir yer” (s. 126) hâline getirir. Ancak bu mekanizmanın çalışma biçimi ve yarattığı etki, cinsiyetler arasında eşit bir şekilde dağılmamıştır. Bu baskının da etkisiyle kadınların mekânı kullanımı ve kent deneyimi daha sınırlı kalırken, erkekler daha küçük yaşlarda kentteki farklılıklarla karşılaşılır, yeni yerler keşfederler ve özgüven kazanırlar.

Özellikle birinci kuşak kadınlar tarafından benimsenen ve mevcut erkek egemen yapının sürdürülmesinde büyük önem taşıyan mahallenin “*huzur, güvenlik ve ahlakını koruma*” (s. 139) misyonu, mahalledeki kız çocukları için makbul davranışları, oyunları, mekânsal sınırları, giyim-kuşamı ve görüşülebilecek kişileri belirler. Buna karşılık genç kadınlar, mahalle içerisinde belirlenen “*normal*”e mahalle içerisinde ayak uydururken, “*yanında yedek kıyafet taşıyıp mahalle sınırlarından çıkınca dilediğince giyinme*” gibi taktikler ya da alternatifler üretirler (s. 145). Yazar, mahallede yaşadığı sürede kendisinin de benzer taktiklere başvurduğunu ve bu taktiklerin iki işleve hizmet ettiğini belirtir: İlk olarak bu taktikler sayesinde mahallede kabul görme durumu devam eder. İkinci olarak ise kişinin asıl yapmak istediği şeyden tamamen ödün vermemesini mümkün kılar.

Kitabın son bölümünde ise yazar genel olarak; kuşaklar arasında görüş farklılıklarını barındıran “*gecekondu bölgesinde eğitim ve sınıfsal hareketlilik arasındaki ilişki*”ye (s. 156), ardından da “*gecekondu mahallesinde yaşamının dayattığı geçiciliğe karşı, mekânda kalıcılık için geliştirilen stratejiler*”e (s. 157) odaklanıyor. İkinci kuşak görüşmeciler genellikle aldıkları eğitimleri (özellikle ilköğretim) yetersiz görmekte ve bu yetersizliği; “*bir gecekondu mahallesinde yaşıyor ve onun fiziksel ve kurumsal olanaklarıyla eğitim görüyor olmak*” (s. 161), “*ebeveynlerin ... kendilerinin de bu konudaki yetersizliği dolayısıyla çocuklarının eğitimleriyle ilgilen(e)memesi*” (s. 163), “*sosyoekonomik kısıtlar*” (s. 163) ve “*rol modelin bulunmayışı*” (s. 163) gibi nedenlere bağlamaktadırlar. Görüşmecilerin hayatlarında önemli bir eksiklik ve “*pişmanlık*” (s. 169) olarak ifade ettikleri eğitim hayatlarındaki dezavantajlı konumları, iyi bir eğitim aracılığı ile “*içerisinde buldukları sınıfsal konumu aşındırma/esnetebilme*” (s. 165) imkânını da olanaksız kılar. Ancak ikinci kuşak görüşmecilerin aksine birinci kuşak kadın görüşmeciler türlü “*fedakarlıklar*”la eğitim aldıkları çocuklarının eğitim durumlarından memnundurlar ve eğitim hayatının önemli bir bileşeni olan muhitteki yetersizlikleri göz ardı etme eğilimi gösterirler.

Mahallede kalıcılık inşası için geliştirilen stratejiler ise üç başlık altında incelenmektedir: İlki, özellikle birinci kuşak kadınlar arasında -çocukların da katkısıyla- yaygın olan ev içi üretim (özellikle ayakkabı dikimi) ve kadınların emek piyasasına dâhil olmaları yoluyla hane içindeki yoksulluk koşullarını hafifletmek için üretilen stratejilerdir. Bu durumda kadınlar çoğu zaman güvencesiz işlerde çalışırlar ve kadınların çalışma hayatına katıldıkları bu dönemde ev içi işlerin sorumluluğu çoğunlukla evdeki kız çocuklarına yüklenir. İkincisi; evin fiziksel koşullarını iyileştirme ve mevcut yapının üzerine kat çıkma gibi pratikler yoluyla sınıfsal konumu esnetme ve sahiplilik duygusunun gelişimi ile kentleşmeye yönelik geliştirilen stratejilerdir. Aşağı ve yukarı mahalle arasındaki en net farklılık burada kendini gösterir. Aşağı mahalledeki konut standartları, burada yaşayanların mahalleye aidiyet geliştirmemesi ile bağlantılı olarak yukarı mahalledeki konut standartlarına göre çok daha düşük kalmakta

ve burada yaşayanların benimsedikleri “*geçicilik*”lerini görünür kılmaktadır. Üçüncü strateji ise mahalle düzeyinde, çeşitli durumlara karşı ortaklaşa geliştirilen mücadele yöntemleridir. Bu mücadele, mahallenin kuruluşunda karşılaşılan altyapı eksiklikleri için yerel yönetimlerle kurulan ilişkilerden, günümüzde kentsel dönüşüme karşı dernekleşmeye kadar uzanan çeşitli pratikleri içermektedir. Aşağı mahallede kentsel dönüşüme ilişkin bilgiler daha kısıtlıdır ve burada yaşayanların dönüşüme ilişkin tutumları daha ılımlıdır. Yukarı mahalledekiler kurdukları dernek aracılığı ile dönüşüme ilişkin çeşitli kanallardan bilgi edinmekte ve hukuki süreçleri takip ederek, davalar açmakta/kazanmaktadırlar. Yazar bu durumu şöyle değerlendirir: “*Dernekleşme süreci, ... mekân üzerinden sağladıkları sınıfsallığı ve kurdukları ilişkileri korumak gerektiğinde resmi kurumlara temas ettiklerini, hukuki sürecin içerisine girebildiklerini, o zamana dek aşına olmadıkları gündeliklere dahil olabildiklerini (davaları takip etmek için farklı illere gitmek gibi) gösterir*” (s. 206). Aynı zamanda yazar sosyo-ekonomik olarak kentin diğer yerlerinden ayrılan ve daha kapalı bir toplumsallık gösteren bu gecekondu mahallesinin, çeşitli değerlerini savunmak adına süreçteki aktörlerle gereken ilişkileri kurabilme ve birlikte hareket edebilme özelliklerine dikkat çeker.

Yazar, sonuç bölümünde gecekondu yerleşimcilerinin “*çeperinden dahil olduğu kent hayatında*” (s. 209) altyapı ihtiyaçlarının karşılanması ile başlayan ve kentsel dönüşümle sonuçlanan, ancak hep devam eden bekleme hâllerini özetlemektedir. Kitabın hedeflediği katkı ise yazar tarafından şöyle ifade edilir: “*Bu anlatı, gecekonducuların gündelik hayatında baş etmek zorunda kaldığı belirsizlik ve eşitsiz yaşam koşullarının kamuya duyurulması, sistematik görünürlük kazanması ve dolayısıyla, ortadan kaldırılmasına yönelik politika geliştirilmesine yönelik bir katkı sağlama gayesi taşıyor*” (s. 215).

Bu çalışma, özellikle yöntem bölümüyle ön plana çıkmaktadır. Oto-etnografi düzleminde ele alınan çalışmalarda, kimi gündelik pratiklerin/söylemlerin araştırmacıya tanıdık ve sıradan gelmesi dolayısıyla çalışmaya yansıtılmama tehlikesi içermesi bu yöntemi eleştirilebilir kılar. Ancak yazarın bu tehlikeyi, saha çalışması sırasında tutmuş olduğu araştırma notları ile azalttığı söylenebilir. Çalışmanın içerisinde doğrudan alıntılarının verildiği yerler, birçok olguyu açıklamanın ötesine geçerek yaşanan süreçlerin okuyucu tarafından hissedilmesini sağlar. Kitap içerisinde geçen, bir komşunun suya erişiminde yaşadığı sevince (s. 82) okur da eşlik eder; kız çocuklarının, çocuklara uygun aktivitelerle uğraşmak yerine dantel gibi işlere yönlendirilmesi (s. 49) buruk hissettirir ya da görüşmeci kadınlardan birinin erkek egemen yargıları -farkında olmaksızın- devam ettirmesi (s. 54) ve yazarın bu duruma dayanamayıp müdahale etmesi okuyucuda da benzer şekilde karşılık bulur. Sonuç olarak kitap, gecekonduya yaşama pratiğini açık ve dolambaçsız bir şekilde yaşayanların kendi dilinden anlatması ile gecekondu konusundaki arşive katkı sunan bir eser olarak değerlendirilebilir.

Kaynak

Bektaş Ata, L. (2021). Limontepede yaşamak büyümek beklemek: Kentsel dönüşüm öncesi bir mahalle anlatısı. İdealkent Yayınları.